Şapka ve Kıyafet İnkılabı

Atatürk, millî egemenliğe dayanan yeni devleti kurduktan sonra Osmanlı'dan kalan ve çağa ayak uyduramayan kurumların yerine **millî ve çağdaş** kurumlar getirmeyi hedefledi. Toplumsal inkılaplarla günlük hayat yeniden düzenlendi; toplumun **millî, çağdaş ve laik** bir görünüme kavuşması ve dünyayla uyumlu hâle gelmesi amaçlandı.

Toplumsal alandaki başlıca inkılaplar: şapka ve kıyafet düzenlemesi, tekke ve zaviyelerin kapatılması, takvim-saat-rakam ve ölçülerin değiştirilmesi, Soyadı Kanunu, lakap ve unvanların kaldırılması, kadınlara verilen haklar.

BUNU UNUTMA

Toplumsal inkılaplar Türkiye Cumhuriyeti'nin **yeni yüzünü** ortaya çıkardı ve **Batı toplumlarıyla uyum** sağladı.

Kıyafette karmaşa

Osmanlı'da insanlar **dinlerine, milletlerine, mesleklerine**, şehirli ya da köylü oluşlarına, bölgenin iklim ve geleneklerine göre giyiniyordu. Her cemaatin din adamları kendine özgü kıyafetle dolaşırdı. Kıyafette **birlik yoktu**. **II. Mahmut** memurlara **fes, ceket ve pantolon** giymeyi zorunlu tuttu; önce tepki çeken fes zamanla benimsendi ve modernleşmenin simgesi sayıldı. **Millî Mücadele'de** fesin yerini **kalpak** aldı.

Kastamonu gezisi

Mustafa Kemal, **23 Ağustos 1925'te** başladığı Kastamonu ve çevresi gezisinde halkı **şapka ile selamladı**; halk da aynı heyecanla karşılık verdi. Kanundan önce şapkayı kendisi giyerek **halka örnek oldu**. Burada şöyle dedi: "Uygarım diyen Türkiye'nin gerçekten uygar olan halkı, **baştan aşağı dış görünümü ile** de uygar ve gelişmiş olduklarını göstermek zorundadır!" Uluslararası kıyafeti anlatırken de "...başta kenarlıklı serpuş. Bu serpuşun ismine **şapka** denir." dedi.

Şapkalı ve modern giyimli halk, 1925 (temsilî)

Tarih	Kıyafetle ilgili kanunlar
25 Kasım 1925	**Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun:** Devlet memurlarına **şapka zorunlu** oldu; **fes ve benzeri** başlıklar yasaklandı.
3 Aralık 1934	**Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun:** Hangi dinden olursa olsun din görevlilerinin **ibadet yerleri dışında dinî kıyafetle** dolaşması yasaklandı. Diyanet İşleri Başkanı, Rum ve Ermeni patrikleri gibi **en üst din temsilcileri** bu yasağın dışında tutuldu.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Şapka ve kıyafet düzenlemeleri **inkılapçılık** ve **halkçılık** ilkeleriyle ilgilidir; dinî kıyafet düzenlemesi yönüyle **laiklikle** de ilişkilidir.

Sonuçları

- Türk toplumu **görünüş olarak çağdaşlaştı**.
- Toplumdaki **kıyafet karmaşası** sona erdi.
- **Millî birlik ve beraberlik** duygusu güçlendi.
- **Kadın kıyafetiyle ilgili** bir düzenleme yapılmadı; bu konu zamanın akışına bırakıldı.

Mustafa Kemal Kastamonu'da halkı şapkasıyla selamlıyor, 1925 (temsilî)

Tekkeler ve Uluslararası Ölçüler

Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması (30 Kasım 1925)

Tarikat: Allah'a ulaşmak için tutulan yollardan her biri. **Tekke (dergâh):** Tarikat mensuplarının toplandığı, ibadet ve tören yaptığı yer. **Zaviye:** Tekkelerin küçüğü. **Türbe:** Genellikle ünlü bir kişi için yapılan, içinde mezarı bulunan yapı.

Tekke ve zaviyeler Selçuklu ve Osmanlı döneminde **Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında** önemli rol oynadı. Zamanla bazıları asıl amacından uzaklaştı: Halkın **dinî duygularını istismar** etti, İslam'da yeri olmayan **hurafeler** ürettiler, falcılık ve muskacılık yaygınlaştı. Cumhuriyet'in yeniliklerine karşı direnip **cumhuriyet karşıtlarının** toplandığı, ülke güvenliğini tehdit eden yerlere dönüştüler. Türbelerde yatanlardan medet ummak da hurafelere yol açtı.

DİKKAT!

Mülkiyet haklarına dokunulmadı; **cami ve mescit** olarak kullanılan yerler açık kaldı. Kanunla **bütün türbeler** de kapatıldı; bazıları 1950'de yeniden ziyarete açıldı.

Aynı kanunla: **Şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, babalık, emirlik, türbedarlık** gibi sıfat ve unvanlar yasaklandı. Böylece halkın dinî duygularının kötüye kullanılması engellendi, insanlar arasındaki eşitliği bozan unvanlar kalktı ve toplumsal alanda **laikleşme** yolunda önemli bir adım atıldı.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Tekke ve zaviyelerin kapatılması **laiklik** ve **halkçılık** ilkeleriyle ilgilidir.

Takvim, saat, rakam ve ölçülerde değişiklik

Osmanlı'da ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında günlük hayatta **hicri**, mali işlerde **Rumi** takvim kullanılıyordu; saat, rakam, ağırlık ve uzunluk ölçüleri de Avrupa'dan farklıydı. Bu durum ülke içinde karışıklığa, **dış ticarette güçlüklere** yol açıyordu. Atatürk: "Sosyal ve ekonomik hayatımız, medeni milletlerin eriştiği derecelere göre düzenlenmelidir."

Tarih	Eskisi	Yerine gelen
26 Aralık 1925 (yürürlük 1 Ocak 1926)	**Alaturka saat** (gün güneşin batışıyla başlar)	**Uluslararası saat**: Gün 24 saat, başlangıcı **gece yarısı**
26 Aralık 1925 (yürürlük 1 Ocak 1926)	**Hicri ve Rumi takvim**	**Miladi takvim**
20 Mayıs 1928	**Arap rakamları**	**Uluslararası rakamlar** (bugün kullandığımız rakamlar)
26 Mart 1931	Uzunlukta **arşın, endaze, kulaç**; ağırlıkta **okka, dirhem, kantar**	Ölçüler Kanunu: **metre, kilogram** (metrik sistem), litre
27 Mayıs 1935	Hafta tatili **cuma**	Hafta tatili **cumartesi öğleden sonra ve pazar**

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Takvim, saat, rakam ve ölçü değişiklikleri **inkılapçılık** ilkesiyle ilgilidir. Amaç **Batı ile uyum** ve **ülke içinde birliktir**.

Ne kazandırdı?

Ülke içinde ölçülerde **birlik** sağlandı. Batı ile **ticari ilişkilerdeki uyumsuzluklar** giderildi, **dış ticaret kolaylaştı**. Yeni ölçü ve tartı birimlerine uygun araçlar kullanılmaya başlandı. Türkiye uluslararası alanda daha kolay iletişim kurdu.

Soyadı Kanunu

Soyadı neden gerekliydi?

Soyadı: Kişinin adı dışında hangi aileye ve soya ait olduğunu gösteren addır. Osmanlı'da ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında soyadı yoktu. İnsanlar **baba adlarıyla, lakaplarıyla, meslekleriyle, doğdukları yerle** veya fiziki özellikleriyle anılıyordu. Aynı adı taşıyan çok kişi olunca **nüfus kayıtları, askere alma, tapu, miras ve mahkeme** işlerinde ve resmî yazışmalarda karışıklıklar çıkıyordu.

DİKKAT!

21 Haziran 1934: Soyadı Kanunu kabul edildi. Herkes **iki yıl içinde** bir soyadı alacaktı.

Kanunun maddeleri

- Her Türk öz adından başka **soyadı taşımak zorundadır**.
- Söyleyişte, yazışta, imzada **öz ad önde, soyadı sonda** kullanılır.
- Soyadları **Türk dilinden** alınır.
- **Yabancı ırk ve millet** adları soyadı olamaz.
- **Rütbe ve memuriyet** bildiren soyadları kullanılamaz.
- Genel ahlaka aykırı, **gülünç** veya hakaret anlatan soyadları kullanılamaz.

Atatürk soyadı

TBMM, millete hizmetlerinden dolayı Mustafa Kemal'e **24 Kasım 1934'te** özel bir kanunla **"Atatürk"** soyadını verdi. Başka bir kanunla bu soyadının **başkaları tarafından kullanılması yasaklandı**. Atatürk de yakın çevresindeki bazı kişilere soyadı seçerek onları onurlandırdı. Soyadı seçimini kolaylaştırmak için **24 Aralık 1934'te** Soyadı Nizamnamesi çıkarıldı.

Bilgi notu: Atatürk'ün nüfus kaydı Gaziantep'in Şahinbey ilçesine bağlı Bey Mahallesi'ndedir.

Lakap ve Unvanların Kaldırılması (26 Kasım 1934)

Soyadı Kanunu'nu tamamlayan bu kanunla toplumda **ayrıcalık bildiren** lakap ve unvanlar kaldırıldı, kullanılmaları yasaklandı:

ağa | hacı | hafız | hoca | molla | efendi | bey | hanımefendi | paşa | hazretleri

İnsanları özelliklerine göre sınıflandıran anlayış sona erdi; **herkesin kanun önünde eşit** olduğu vurgulandı, toplumsal eşitsizliğin giderilmesinde önemli bir aşama kaydedildi.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Soyadı Kanunu ve unvanların kaldırılması **halkçılık** (eşitlik); soyadlarının **Türkçe** olması **milliyetçilik** ilkesiyle ilgilidir.

Soyadı Kanunu'nun sonuçları

- Resmî işlerdeki **karışıklıklar** sona erdi.
- **Millî kimliğin** oluşmasında önemli adım atıldı.
- **Çağdaş bir toplum düzeni** yolunda ilerlendi.
- Üstünlük ifade eden adlar kalktı, **eşitlik** güçlendi.

Bir benzetme

Sınıfınızda üç tane "Mehmet" olduğunu düşün. Öğretmen yoklamada "Mehmet!" dediğinde üçü birden kalkar. Soyadları olmadan devlet de askerlik, tapu ve miras işlerinde hangi Mehmet'in kastedildiğini ayırt edemiyordu. Soyadı herkese **kendine özgü bir kimlik** kazandırdı.

Örnek soyadı	Alınabilir mi?	Kanundaki dayanağı
Kaya, Yıldız, Özdemir	Evet	Türk dilinden alınmış, kurallara uygun soyadları
Binbaşı	Hayır	**Rütbe** bildiren soyadı kullanılamaz.
Kaymakam	Hayır	**Memuriyet** bildiren soyadı kullanılamaz.
Fransız	Hayır	**Yabancı ırk ve millet** adı soyadı olamaz.

Türk Kadınına Verilen Haklar

Türk kadını geçmişten beri siyasi, askerî ve sosyal hayatın içinde yer aldı; **Millî Mücadele'de** cephede de cephe gerisinde de vatanı savundu. Atatürk, çağdaş bir toplum olmanın **kadın haklarını tanımakla** mümkün olduğunu düşünüyordu. Demokrasinin gelişmesi için kadının toplumsal ve siyasal hayatta yer alması gerekiyordu. İzmir'de şöyle demişti: "Kadınlarımız ilim ve fen sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğretim basamaklarından geçeceklerdir. Kadınlar, toplum hayatında erkeklerle birlikte yürüyerek birbirinin yardımcısı ve destekçisi olacaklardır."

Medeni Kanun'la sağlanan hakları yeterli görmeyen Atatürk, **ulusal egemenlik** anlayışı çerçevesinde kadınların **siyasi haklara** da sahip olması için çalışma başlattı.

BUNU UNUTMA

Kadınlar **önce sosyal ve ekonomik** (1926), **sonra siyasi** haklar (1930-1934) kazandı. Siyasi haklar **yerelden ulusala** doğru verildi.

Tarih	Kadınlara tanınan hak	Alan
17 Şubat 1926	**Türk Medeni Kanunu:** Miras, boşanma, şahitlik ve velayette kadın-erkek eşitliği; resmî nikâh ve tek eşle evlilik	Sosyal, ekonomik, hukuki
1927-1928	**Karma eğitime** geçildi; kızlar erkeklerle aynı eğitimi aldı, meslek okullarını bitirip çalışma hayatına girdi.	Eğitim, sosyal
3 Nisan 1930	**Belediye Kanunu** (23 ve 24. maddeler): Belediye seçimlerinde **seçme ve seçilme** hakkı	Siyasi (yerel)
26 Ekim 1933	**Köy Kanunu** değişikliği: **Muhtar ve ihtiyar heyeti** seçimlerinde **seçme ve seçilme** hakkı	Siyasi (yerel)
5 Aralık 1934	Anayasa değişikliği: **Milletvekili seçme ve seçilme** hakkı	Siyasi (ulusal)
1935-1936	1935 genel seçimlerinde kadınlar oy kullandı, **17 kadın milletvekili** seçildi; 1936 ara seçimiyle sayı **18'e** çıktı.	Siyasi (ulusal)

Sandık başında Türk kadını, 1935 (temsilî)

Dünyadan önce

Türk kadını siyasi haklarını **birçok gelişmiş ülkeden önce** kazandı. Kadınlara seçme ve seçilme hakkını Türkiye'den sonra veren bazı Avrupa ülkeleri: **Fransa** (1944), **İtalya** (1945), **Belçika** (1948), **Yunanistan** (1952), **İsviçre** (1971). Bu başarı uluslararası yankı buldu ve **Nisan 1935'te** Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi **İstanbul'da** toplandı.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Kadınlara siyasi hakların verilmesi **cumhuriyetçilik** (millî egemenliğe katılım) ve **halkçılık** (kadın-erkek eşitliği) ilkeleriyle ilgilidir.

Neden önemli?

Kadın, yönetimde erkeklerle birlikte **söz sahibi** oldu. **Türk demokrasisi** gelişti, siyasi alanda kadın-erkek eşitliği sağlandı. Kongrede Romanya delegesi, Atatürk'ün Türk kadınına verdiği haklarla **dünyada yeni bir dönem başlattığını** ve bunun Batı'ya bir ders olduğunu söyledi.

Toplumsal İnkılaplar Tablosu

Tarih	İnkılap	Amacı	İlke
25 Kasım 1925	**Şapka Kanunu**	Kıyafet karmaşasını gidermek, görünüşte çağdaşlaşmak	İnkılapçılık, halkçılık
30 Kasım 1925	**Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması**	Din istismarını ve hurafeleri önlemek, ayrıcalıklı tarikat unvanlarını kaldırmak	Laiklik, halkçılık
26 Aralık 1925	**Uluslararası saat ve miladi takvim**	Batı ile uyum, ticarette karışıklığı önlemek	İnkılapçılık
20 Mayıs 1928	**Uluslararası rakamlar**	Batı ile uyum	İnkılapçılık
26 Mart 1931	**Ölçüler Kanunu** (metre, kilogram)	Ölçülerde birlik, dış ticareti kolaylaştırmak	İnkılapçılık
21 Haziran 1934	**Soyadı Kanunu**	Resmî işlerdeki karışıklığı önlemek, toplumsal eşitlik	Halkçılık, milliyetçilik
26 Kasım 1934	**Lakap ve unvanların kaldırılması**	Ayrıcalıkları kaldırıp eşitliği sağlamak	Halkçılık
3 Aralık 1934	**Dinî kıyafet düzenlemesi**	Dinî kıyafetlerin ibadet yeri dışında kullanılmaması	Laiklik, inkılapçılık
5 Aralık 1934	**Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı**	Kadının yönetime katılması, siyasi eşitlik	Cumhuriyetçilik, halkçılık
27 Mayıs 1935	**Hafta tatilinin pazara alınması**	Batı ile çalışma günlerini uyumlu hâle getirmek	İnkılapçılık

Kasım 1925'i karıştırma

25 Kasım 1925: Şapka Kanunu. **30 Kasım 1925:** Tekke ve zaviyelerin kapatılması. Aynı aya denk gelen iki inkılabın ilkeleri farklıdır: biri görünüşte çağdaşlaşma, diğeri **laiklik**.

1934 yılını hatırla

Haziran: Soyadı Kanunu. **24 Kasım:** "Atatürk" soyadı. **26 Kasım:** Lakap ve unvanlar kalktı. **3 Aralık:** Dinî kıyafet düzenlemesi. **5 Aralık:** Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı.

Ortak amaç

Toplumsal alandaki inkılapların hepsi Türk toplumunu **çağdaş medeniyet seviyesine** çıkarmayı amaçlar. Bazıları **eşitliği** (soyadı, unvanlar, kadın hakları), bazıları **laikliği** (tekkeler, dinî kıyafet), bazıları **Batı ile uyumu** (takvim, saat, rakam, ölçü, hafta tatili) öne çıkarır.

ÖNEMLİ

Atatürk inkılapları **önce kendisi uyguladı**: Kastamonu'da şapka giydi, yeni harfleri kara tahtada öğretti. Bu, inkılapları benimsediğini gösterir.

Notlarım

Kendimi Deniyorum

A. Doğru mu, yanlış mı?

Cümle doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız.

☐ 1. Şapka Kanunu 1925 yılında kabul edilmiştir.
☐ 2. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla camiler de kapatılmıştır.
☐ 3. Soyadı Kanunu'na göre soyadları Türkçe olacaktı.
☐ 4. Kadınlar ilk olarak milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazanmıştır.
☐ 5. Hafta tatili 1935 yılında cumadan pazar gününe alınmıştır.

B. Eşleştirelim

Kavramın harfini ilgili açıklamanın başındaki kutuya yazınız.

A) Zaviye	☐	Yerine kilogram getirilen eski ağırlık ölçüsü
B) Okka	☐	Kadınların ilk siyasi hakkını kazandığı seçimler
C) Rumi	☐	Kadınlara muhtarlık hakkını veren kanun
D) Köy Kanunu	☐	Miladiden önce mali işlerde kullanılan takvim
E) Belediye	☐	Tarikat yapılarının küçüğü

C. Boşlukları dolduralım

Kelimeler: **fes** **Atatürk** **Kastamonu** **17**

1. Mustafa Kemal şapkayı ilk kez ..... gezisinde tanıttı.
2. Şapka Kanunu ile ..... giyilmesi yasaklandı.
3. 1935 genel seçimlerinde ..... kadın milletvekili seçildi.
4. TBMM, Mustafa Kemal'e ..... soyadını verdi.

D. Bilgimi yazıyorum

1. Soyadı Kanunu'nun çıkarılmasının iki nedenini yazınız.

2. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasının iki nedenini yazınız.

3. Takvim, saat ve ölçülerde değişiklik yapılmasının amacı nedir?

4. Kadınlara siyasi hakların verilmesini tarih sırasıyla yazınız.

Bu konunun şarkısını Onur Akmeşe YouTube kanalından dinlemeyi unutmayın!